

roce na Světovém sociologickém kongresu v New Delhi jako pracovní materiál komitétu volného času.

Ivan Gabal, Petr Matějů

X. sympozium ICSS — Tělesná kultura a sport ve způsobu života mladé generace

Ve dnech 28. až 30. 8. 1985 se v pražském hotelu Internacional uskutečnilo mezinárodní sympozium na téma *Tělesná kultura a sport ve způsobu života mladé generace*, jehož pořadatelem byl International Committee for the Sociology of Sport (ICSS) a organizátorem Vědecká rada ÚV ČSTV. Jednání jubilejního X. sympozia ve dvacetileté historii existence ICSS se zúčastnilo celkem 52 odborníků ze 17 zemí světa v čele s prezidentem ICSS A. Inghamem.

Sympozium zahájil předseda Vědecké rady ÚV ČSTV prof. F. Sýkora, který poukázal na význam tělesné kultury a sportu v současných podmínkách života mladých lidí a zdůraznil základní poslání tělesné kultury — výchovu zdravé mladé generace, tělesně zdatné, všestranně rozvinuté a aktivně se zapojující do všech činností souvisejících se společenským pokrokem.

Hlavní referát autorů V. I. Stoljarova (SSSR), J. Merhautové a F. Joachimsthalera (ČSSR) *Teoreticko-metodologické problémy zkoumání postavení tělesné kultury a sportu ve způsobu života mladé generace* byl zaměřen jednak k problematice objasnění a sjednocení základních, v rámci sociologických výzkumů ve sportu mnohdy rozdílně interpretovaných pojmů, jako „způsob života“, „sport“, „tělesná kultura“, „mládež“ apod., jednak k otázkám role a významu tělovýchovné a sportovní činnosti v socialistickém způsobu života. Autoři konstatovali, že socialistická společnost má eminentní zájem na tom, aby se již u dětí a dospívající mládeže kultivovaly takové činnosti, potřeby, hodnoty a sociální vztahy, jež jsou přínosem pro jednotlivce i společnost. Proto při regulování způsobu života mladých lidí je nutno věnovat pozornost uskutečňování dvou základních principů: a) zaměřenosti na všestranný a harmonický rozvoj osobnosti, b) realizaci postupného přechodu od uspokojování primárních, biologických potřeb k vyšším, tj. sociálním potřebám. Právě tělesná kultura jako komponent socialistického způsobu života musí být v souladu s uvedenými principy včleněna do životního způsobu mladých lidí tak, aby plnila svoji specifickou roli v zabezpečování harmonické jednoty sociálního a biologického rozvoje jedince. Formy tělovýchovné a sportovní činnosti musí účinně přispívat k formování společenského vědomí, ke kulturnímu chování a aktivnímu zapojení mladého člověka do společenského života. Dále autoři zdůraznili, že v socialistických zemích byly likvidovány zdroje třídní polarizace ve způsobu života a vytvořeny dobré podmínky pro vzdělání, kulturu, tělesnou kulturu a sport. Avšak kromě celkových podmínek vytvářených společností pro rozvoj tělesné kultury a sportu je třeba věnovat pozornost také faktorům působícím na způsob života dětí a dospívající mládeže v rodině. Tělovýchovná a sportovní činnost znamená bezesporu pozitivní přínos pro zdraví, tělesný rozvoj a výchovu mladé generace. Je proto nutné, aby se nejen škola a tělovýchovná organizace, ale i rodina staly aktivními iniciátory rozvoje systematické tělovýchovy dětí a mládeže. V závěru autoři zdůraznili, že širší uplatnění tělovýchovné a sportovní činnosti ve způsobu života dětí a mládeže předpokládá další rozšíření sociologického výzkumu a jeho doplnění o údaje týkající se úrovně tělesného vývoje a tělesné zdatnosti z hlediska věku, pohlaví, lokality a sportovní specializace.

A. Ingham (USA) se v koreferátu *Sport a procesy diferenciacie u mládeže* zaměřil na analýzu vybraných „stratifikačních prvků“, jež významně ovlivňují postoje ke sportovním činnostem, jako je například sociálně ekonomický status, pohlaví a věk. Vycházel z konkrétního sociologického výzkumu, který zahrnoval 1 159 respondentů ve věku 18 až 75 let (v předneseném referátu prezentoval výsledky souboru 18 až 34letých). Postojová data byla hodnocena z těchto aspektů: a) emocionální zaujetí týkající se vítězství nebo porážky oblíbeného týmu či sportovce, b) jak sport figuruje v životním způsobu, c) jak může být sportu využito při řešení sociálních problémů. Výsledky přinesly řadu signifikantních rozdílů především z hlediska věku a pohlaví.

F. Takacz (Maďarsko) ve svém příspěvku osvětlil v širších souvislostech *hodnotu tělesné kultury v socialistickém způsobu života*.

Inspirativní a v mnoha ohledech cenný byl referát P. Donnellyho (Kanada) *Zkoumání dominantních, reziduálních a nově vznikajících kulturních jevů ve sportu*. Autor, který chápe sport jako kulturní produkt, vychází z Williamsovy teorie kultury, jež se opírá o kategorie dominance, rezidua a emergence ve vývoji signifikantních kul-

turních forem. Vztahy mezi těmito kategoriemi transformuje na sportovní činnosti, například zvyšující se zájem o tradiční, domácí a lokální hry; zvyšující se zaujetí pro nesoutěživé rekreační sportování v přírodě; vývoj různých forem výrazových aktivit, jako tanec nebo aerobic; zvyšující se zaujetí pro meditativní cvičení — to jsou některé příklady zřejmého oživování reziduálních kulturních forem, což vede k reprodukci dominantní kultury a zároveň ke vzniku nové kultury.

A. Formánková (ČSSR) se v příspěvku *K základním teoretickým a metodologickým otázkám vědeckého poznání tělesné kultury jako komplexního společenského jevu* věnovala objasnění a vymezení pojmu tělesná kultura, kterou v nejobecnější rovině chápe jako specifickou sféru sociální reality s bohatou vnitřní strukturou a dialektickou interakcí, jež zahrnuje mnohostranné formy lidské činnosti zaměřené na dosažení optimální úrovně tělesného rozvoje a pohybové dokonalosti. Tělesná kultura je integrovaný celek, který se podle autorky skládá z pěti základních podsystémů: tělesné výchovy, sportu, pohybové rekreace, rehabilitace pohybem a pohybového umění.

O *vytváření podmínek pro tělesnou výchovu a sport školní mládeže v Maďarsku* v průběhu padesátých a šedesátých let ve srovnání se současností hovořila T. Földesi (Maďarsko). Některým vybraným otázkám tělesné kultury a sportu ve *způsobu života školní mládeže* se též věnovali M. I. Sergejev, V. I. Stoljarov a A. M. Gendin (SSSR).

K problematice sociální diferenciaci a jejím proměnám v důsledku současných komercializačních trendů ve sportu hovořil K. Heinemann (NSR) v příspěvku *Sociální diferenciaci a dediferenciaci jako následek komercializace sportu*. Komercializace vede podle autora k dezintegraci jednoty sportu, pro niž byla dříve typická jednotná struktura hodnot a postojů, dohodnutých a respektovaných pravidel, jasně určených cílů činnosti, stejně jako uniformní postavení sportovce. Komercializační trend se pak obrátí ve změnách pojetí sportu, a to jak z hlediska jeho aktivního pěstování ve volném čase, tak i z hlediska jeho pasivní divácké konzumace.

Podnětné a metodologicky přínosné sdělení přednesl M. Klein (NSR), který informoval o *metodikách a technikách sociologického výzkumu se zaměřením na sport v životním způsobu mladých lidí*. Vyšel z analýzy mladé generace a její především skupinové participace na sportovních činnostech, dále se zabýval jednotlivými motivy, jež vedou ke sportování (obecně je označil za nespecifické), a názory na sport. Za nejobjektivnější a nejvýhodnější metodu pro výzkum sportu u mladé generace považuje skupinovou diskusi a řízený rozhovor.

R. Spirescu (Rumunsko) prezentoval *tělesnou výchovu a sport jako významný integrovaný sociální fenomén*, který umožňuje „monograficky“ zkoumat sociální realitu na pozadí kosmologickém, biologickém, historickém a psychologickém. *Vzájemnou propojenosti sportovní výkonnosti, participaci na sportu a postoji k existujícímu třídnímu systému* se z hlediska teorie krystalizace (chápano ve smyslu vyhranění) a teorie kombinace (chápano ve smyslu návaznosti a posílení) zabýval A. Rütten (NSR). O. Milštejn (SSSR) se v metodologicky zaměřeném příspěvku věnoval otázce *vztahu mládeže k tělesné kultuře jako předmětu konkrétního sociologického výzkumu*. Komparační analýzu *pěstování různých sportů* studenty tělesné výchovy ve volném čase od roku 1972 do roku 1982 prezentoval B. van Reusel (Belgie).

O *metodologické přípravě empirických sociologických výzkumů v oblasti tělesné výchovy a sportu* včetně vymezení základních problémových okruhů referoval F. W. Gras (NDR), přičemž zdůraznil podstatu těchto čtyř oddělených částí: a) příprava a projektování výzkumu, b) vlastní výzkum, c) zhodnocení získaných dat, d) přenos poznatků do praxe a využití poznatků v teorii. Z. Šprynar (ČSSR) upozornil v příspěvku *Problematika kontinuity v tělesné kultuře mládeže* na kritická období v ontogenezi z hlediska ubývání zájmu mladých lidí o aktivní tělovýchovu. Za nejkritičtější období označil přechod ze základní do střední nebo učňovské školy a ze střední na vysoké školy. Z. Krawczyk (PLR) přiblížil ve svém referátu některé *modely tělesné kultury v historickém vývoji* od antiky až po současnost. S vybranými konkrétními výsledky sociologických sledování *tělesné kultury a sportu ve způsobu života dětí a mládeže v NDR* seznámila účastníky sympozia H. Bierstedtová (NDR). *Problematikou role sportu ve způsobu života vysokoškolských studentů* se zabýval A. Stojčev (BLR). A. Laitinenová (Finsko) referovala o sociologickém *šetření životního stylu u finských olympioniků z aspektu nástupu a ukončení vrcholné sportovní výkonnosti i přípravy*. Dále poukázala na význam rodiny při formování zájmu o sport.

Příspěvek J. Merhautové a F. Joachimsthalera *Problémy diferenciaci ve způsobu života mladých sportovců z aspektu věku, zdraví a výchovy* vycházel z poznatků získaných konkrétními sociologickými výzkumy našich bývalých olympioniků a aktuálně sportujících dětí školního věku. Výsledky ukázaly, že sportovní činnosti pří-

sluší řada funkcí, a to jak z hlediska působení na výchovu a tělesný vývoj mladé generace, tak i z hlediska vytváření odpovídajícího fyzického fondu a rezerv přispívajících ke snadnějšímu překonávání náročných životních situací. Zdůraznili, že ve sportu děti a dospívající mládež nesmí být úsilí o sportovní úspěch či výkon dominantní cílovou orientací, ale součástí působení na harmonický rozvoj osobnosti. Cesta k vrcholné sportovní výkonnosti musí vést přes všestranný harmonický rozvoj dítěte. Rovněž sdělení G. Anderse a P. Holze (NSR) bylo zaměřeno k otázkám *vlivu vrcholového a výkonnostního sportu na životní styl mladé generace v Badensku-Württembersku*. Výsledky získali na základě opakovaně provedeného řízeného rozhovoru u těchto jedinců v rozpětí 7 let, přičemž se prokázala výrazná tendence k ranější profesionalizaci ve vrcholovém sportu. Se zajímavými poznatky, avšak teoreticky ne zcela urovnanými, přišla N. Tebergová (Kanada), která se zaměřila na vztah žena versus sport v Severní Americe.

M. Goševa (Bulharsko) referovala o výsledcích *výzkumu volného času školních dětí a mládeže s ohledem na postavení tělesné kultury a sportu*, přičemž formulovala základní faktory, jež vztah dětí k tělovýchově ovlivňují. *Roli a postavení sportu ve struktuře zájmů 16 až 25letých mladých lidí žijících ve velkoměstech* zkoumala F. Dickwachová (NDR). Výsledky šetření odhalily specifické relace mezi zájmem, potřebou, motivačními faktory a realizací vlastní sportovní činnosti. Výjimečným příspěvkem bylo sdělení K. Fastingové a M. K. Sisjordové (Norsko) *Sportovní organizace, rozdíly podle pohlaví a verbální chování*, v němž autorky poukázaly na rozdílné verbální chování mužů a žen (asertivita, pregnance, doba projevu či diskuse apod.), kteří vystupovali jako delegáti Sportovní konfederace. Originální byl nejen metodický přístup z pohledu sociologie sportu, ale i způsob hodnocení a interpretace.

K významu rodiny jako trvalému činiteli utváření vztahu dětí ke sportu bylo zaměřeno sdělení H. Medekové a L. Zapletalové (ČSSR). Předmětem jejich výzkumu byli 10 až 11letí žáci sportovních tříd a jejich rodiče. Výsledky prokázaly vliv kladných postojů rodičů ke sportovním činnostem na vytváření optimálních podmínek pro sportovní růst dětí. Vlastní sportovní aktivita rodičů však nepřevyšuje průměr běžné dospělé populace v ČSSR, což se negativně odráží v rodinném sportování, které by mělo plnit požadavky na všestranný pohybový rozvoj dětí. Obsahově i námetově zajímavý příspěvek přednesl J. Bednarek (NSR), který se zabýval rozdílnými *názory vysoce kompetitivních a nekompetitivních kulturistů na tělesný rozvoj*. Sdělení M. Epurana a I. Dinulesca (Rumunsko) bylo zaměřeno na *strategii vývoje spontánních a monitorovaných postojů mladé generace k tělesné kultuře a sportu*. O specifické problematice *zapojení dělnické mládeže do tělovýchovy a sportu ve Varšavě* referoval S. Vanat (Polsko). Y. Oinuma (Japonsko) přednášel o *sociální struktuře v japonských sportovních organizacích*, přičemž se konkrétně zaměřil na tradičně nejoblíbenější profesionální sport v Japonsku — zápas sumo. Aktuální a ožehavé problematice *vandalismu a brutality fotbalových fanoušků v západních zemích* věnoval pozornost ve svém diskusním vystoupení K. Weis (NSR). K otázkám *společenské integrace tělesně postižených dětí prostřednictvím adekvátních forem tělesné výchovy a sportu* hovořila M. Sørensenová (Norsko). J. Kábele (ČSSR) se v příspěvku *Výzkum pohybové aktivity senzoricky postižených dětí* věnoval problematice postavení pohybové aktivity v životě rodiny s postiženým dítětem, otázkám výchovných postojů rodičů, psychologickým zvláštnostem dětí a jejich činnostem ve volném čase.

Jednání symposia uzavřeli viceprezident ICSS M. Klein (NSR) a předseda sekce sociologie tělesné výchovy a sportu Československé sociologické společnosti při ČSAV V. Čechák.

V rámci symposia byly předneseny celkem čtyři obsáhlejší referáty a více než třicet kratších diskusních vystoupení. Jednání symposia, přednesené referáty a příspěvky, stejně jako diskuse jednoznačně ukázaly, že sociologie sportu se stává rozvinutou vědní disciplínou, která přináší cenné poznatky nejen pro rozvoj sportu a tělesné výchovy, nýbrž i pro utváření životního způsobu, efektivní využívání volného času, formování osobnosti atd.

Ve vystoupení účastníků ze socialistických zemí byly prezentovány i výsledky dosažené v rámci mezinárodní spolupráce, která probíhá již téměř pět let. Vysoce byla hodnocena jejich metodologická kompaktnost i široce založená teoretická fundace.

Mezinárodní sympozium spojené se zasedáním exekutivy ICSS a Research Committee 27 ISA ocenilo stupeň rozvoje, jehož dosáhla československá sociologie tělesné výchovy a sportu, i obsahovou a organizační přípravu jednání. Současné byla na zasedání exekutivy ICSS a RC 27 ISA projednána i příprava zasedání RC 27 na XI. mezinárodním sociologickém kongresu v indickém New Delhi.

Josef Kábele, Vladimír Čechák